

ГІТЛЕР Адольф (Hitler Adolf, прізвище матері — Schicklgruber; 20. 04. 1889, м. Браунау-ам-Інн, Австро-Угорщина — 29. 04. 1945, Берлін) — диктатор нацистської Німеччини (1933–45). У 16 років кинув шкільне навчання, віддавши перевагу самоосвіті й спробам опанувати професію художника, однак не склав вступних іспитів у Віденську художню академію. Упродовж 5 років, перебиваючись випадковими заробітками, проживав у Відні, де піддався впливу антимарксистської і антисемітської доктрин. Під час 1-ї світової війни був єфрейтором 16-го баварського піхотного полку, двічі поранений. Після закінчення війни та укладення принизливого для Німеччини [Версальського мирного договору](#) захопився політикою і очолив створену 1918 Націонал-соціалістичну робітничу партію Німеччини (НСДАП). За спробу організувати в Мюнхені в листопаді 1923 державний переворот («Півний путч») засуджений до 5 років тюрми, однак через 9 місяців звільнений за амністією. В ув'язненні підготував до видання книгу «Mein Kampf» («Моя боротьба»), у якій обґрунтовував крайні расистські й антикомуністичні погляди, необхідність світового панування Німеччини.

Здобувши перемогу на виборах у райхстаґ у січні 1933, за підтримки промислово-фінансових кіл, Гітлер призначений райхсканцлером. Після приходу до влади

запровадив у Німеччині режим відкритої нацистської одноосібної диктатури, зокрема, виступив ініціатором та організатором політичного терору і масових репресій щодо комуністів та соціал-демократів, для ізоляції яких було створено мережу концентраційних таборів; ініціював прийняття Нюрнберзьких законів про громадянство й расу (1935), спрямованих на дискримінацію єврейського населення. Особливу увагу приділяв війсьній програмі, що ставила метою збільшення та модернізацію [збройних сил](#). Скориставшись політикою «умиротворення», якої притримувалися держави Заходу щодо Німеччини, захопив Австрію (1938) і Чехо-Словаччину (1938–39). Уклавши з СРСР пакт про ненапад, 1 вересня 1939 розгорнув наступ на Польщу, що стало початком [2-ї світової війни](#). 22 червня 1941 розв'язав війну проти СРСР.

У гітлерівських планах завоювання світового панування особливе місце відводилося колонізації України з її багатими сировинними та продовольчими ресурсами і дешевою робочою силою, при цьому Галичина і Крим повинні були безпосередньо ввійти до складу Німеччини, Бессарабія і Одещина («Трансністрія») — до складу Румунії. Місцеве населення підлягало знищенню або виселенню у Сибір. Реалізувати ці плани завадив опір українського народу і загальний перебіг 2-ї світової війни, у ході якої стратегічна доктрина Гітлера зазнала цілковитого краху. Переконавшись в остаточній поразці Німеччини, покінчив життя самогубством.

Рекомендована література

1. Н. Heiber. Adolf Hitler. Berlin, 1960;
2. S. Haffner. The Meaning of Hitler. Cambridge, 1979;
3. Коваль В. С. «Барбаросса»: истоки и история величайшего преступления империализма. К., 1989;
4. Коваль М. В. Україна: 1939–1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. К., 1995;
5. I. Kershaw. Hitler: A Biography. New York, 2008;
6. Снайдер Т. Криваві землі: Європа між Гітлером і Сталінім. Laurus, 2011;
7. Хаффнер С. Гітлер. Примітки до біографії. К., 2018;
8. Пеллікані Л. Ленін і Гітлер. Дві іпостасі тоталітаризму. К., 2024.

[М. В. Коваль](#)

Бібліографічний опис:

Гітлер Адольф / М. В. Коваль // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-30273>. – Останнє поновлення : 2024.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).